

Вовед

Историскиот развој на малите, средните и големите претпријатија во сите социјалистички земји на Европа, е еволутивен процес кој датира уште од последната четвртина на XX-от век. Овој временски период на севкупна економска и културна трансформација на сите европски земји е познат како „Периодот на економска и културна трансформација „.

За време на овој период, во многу земји започнаа да се планираат и спроведуваат различни општествени, економски и политички реформи за да се забрза економскиот развој и паралелно со ова и подобрувањето на условите за живот и подигнување на животниот стандард.

Многу е добро познато дека овој процес не се развил на ист начин во сите земји. За време на овој период, освен распаѓањето на државите со повеќе административни единици – републики (како на пример, СФР Југославија), започна и процесот на трансформација на општествениот - колективниот имот – во приватна сопственост. За време на овој горенаведен период исто така започна и процесот на приватизација на претпријатијата.

Овој процес ги имаше позитивните, но исто така и негативните страни, на пример, приватниот сопственик создаде монопол на својот имот и многу добро е познат фактот дека никој не го злоупотребува својот имот, затоа во вакви ситуации на приватен бизнис, од страна на сопствениците на претпријатијата секој процес – активност се следеше со лупа.

Приватизација започна да станува процес со затворање на фабрики. Некои од нив се затворија за да никогаш повеќе не започнат со истата дејност која порано ја извршуваа со децении, а некои сопственици кои ги приватизираа фабриките како нивна приватна сопственост профитираа од ситуацијата и тоа со збогатување и концентрирање на поголемиот дел на капиталот.

После приватизацијата, се случуваше да сопственикот на приватизираното претпријатие со продажбата на машините и разните капацитети да си ги поврати инвестициите создадени за време на купувањето на приватизираното претпријатие, додека објектот и земјиштето останаа како создаден вишок (како чудо од небото, како награда) како резултат на приватизацијата. Поголемиот дел на сопствениците на објектите, своите згради ги дадоа под наем на разни претпријатија, создавајќи ги во бизнис простории, за да можат малите претпријатија да ја извршуваат својата деловна дејност или и како простории за складирање на стокови резерви за трговските претпријатија. Продажбата на општествените претпријатија се извршуваше преку јавен конкурс кој се објавуваше преку сите можни масивни форми и средства за комуникација од страна на Косовската Агенција за Приватизација (КАП).

Како негативна страна од приватизацијата на претпријатијата беше процесот на отпуштање на работниците од нивните работни места.

Дициплината на самите работни места на приватните претпријатија постана многу оштра. Се прошири пазарот на трудот затоа што се зголеми уште една армија на отпуштени работници. Работникот се отпушташе од работа за многу мали грешки затоа што на пазарот на трудот не беше толку проблематично надолнувањето на работните места со други работници.

Јазот на економската криза започна да се продлабочува. После ова започна и вооружениот конфликт на србската војска со сите републики и со Косово како Автономна Социјалистичка Покраина. Од сето гореспоменатото може да заклучиме во каква состојба се доведоа народите во Југославија од економскиот конфликт.

Сите претпријатија се уништија, и само еден мал број од нив започнаа да се обновуваат. После оваа вооружена војна се ликвидираа мажи, жени, деца и стари луѓе, како и се уништија многу домови, куќи, школски објекти, претпријатија и друга јавна инфраструктура.

Кога на сета оваа состојба ќе се додаде и отсуството на еден финансиски систем, тогаш тоа ни дава до знаење со кои сите потешкотии се соочувале малите и средни бизниси во Република Косово.

Високите каматни стапки за кредитирање на бизнисите кои беа подигнати од самите банки и други финансиски институции, уште повеќе го забавуваа развојниот процес на МСБ. Овие високи каматни стапки ги оптоваруваа трошоците на домашните производи, произведени од МСБ. Цените на производите кои се произведуваа од страна на МСП, на странскиот пазар не можеа да им конкурираат на цените од странските производители.

Се поставува прашањето, зошто производите кои се произведени од страна на МСБ во нашата земја, на странскиот пазар имаат висока цена?

Одговор би лежел во многу причини:

- Пазарот на сировини, стоката, услугите и високата каматна стапка за бизнис кредитите во нашата земја е со многу висока цена;
- Неможноста од спроведување на технологијата на информации во намалувањето на трошоците во производството и администрацијата;
- Енергетската криза во земјата;
- Нефункционарањето на јурисдикцијата и на спроведување на законот;
- Сивата економија (нелегална);
- Немање на една праведна даночна политика;

- Корупцијата;
- Несигурна средина за странските инвеститори за можат да инвестираат од надвор, за основање на бизнис и за вршење на бизнис дејности и друго.

Сите гореспоменати причини се фактори кои пречат во развојот на МСБ на Косово. Отстранувањето на овие економски пречки и спроведувањето на една стратегија во развојот на бизнисот, ќе ја зголеми економската ефикасност, и со тоа и зголемувањето на развојната економска норма и преку тоа и подобрувањето на животниот стандард.

На крај треба да се напомене, дека за време на овој период на развојот на приватните претпријатија на Косово, сите претпријатија се регистрирани како:

- Многу мали претпријатија – (Микро - Претпријатија);
- Мали претпријатија и
- Средни претпријатија.

Но, во сите категории на регистрирани претпријатија, што се однесува до видот на дејноста која ќе ја извршуваат, поголемиот број на претпријатија се трговски претпријатија. Од сите бизнис претпријатија кои ја вршат својата деловна дејност на територијата на Косово, големите бизниси учествуваат со само 1%.

Затоа, за големината, структурата, организациската работна форма и производството на МСП, поопширно ќе се запознаеме во продолжение на овој научен труд.

Улогата и повеќекратната важност на малите и средните претпријатија како важни фактори кои влијаат врз развојот на земјата е вистинска констатација што е прифатена во нашата земја како и во сите земји на светот. Процедурите за воспоставување на малите и средни претпријатија се поедноставни отколку за големите бизниси. Поради тоа што полесно се развива и имплементира бизнис планот за малите и средните претпријатија отколку нацрт-планот за големите бизниси.

Малиот и средниот бизнис учествуваат со помали трошоци врз факторите кои ја детерминираат економската дејност, додека големите бизниси инвестираат големи суми на средства во факторите кои го детерминираат големиот бизнис. Секоја национална економија треба да настојуваат да ги развие трите форми на бизниси споменати погоре.

Малите бизниси (М.Б.) и средните бизниси (С.Б.) имаат ограничен финансиски потенцијал и често за да ги зголемат своите капацитети нема доволно средства и во овие околности од нив се бара да го надминат овој проблем преку задолжување во институциите за надворешно финансирање на бизнисите како што се: банките,

финансиските институции и инструментите на бизнисот (на пример лизинг, заедничко вложување, итн.).

Предностите на М.Б. се повеќекратни бидејќи тие лесно се воспоставуваат, вработуваат релативно мал број на работници, лесно се менаџираат, се многу флексибилни бидејќи тие се адаптираат многу брзо на промените на пазарот, често со својата дејност исто ги обезбедуваат големите бизниси со полупроизводи (суровини-репродуктивен материјал) и разни иновации.

За средните бизниси важи речиси истата работа. Колку е поголем бројот на малите и средните претпријатија толку е повисока и стапката на вработеност и на економскиот раст.

Нашата земја постојано се труди со своите развојни политики и формите на финансиска поддршка од странски донатори да создадат поволни услови за почетниците во бизнисот, но исто така и за постојните бизниси кои поради вработувањата на одреден број на работници да бидат ослободени од разни обврски од областа на оданочувањето. Иако постојано се прават напори за да се создаде погодна почва за да се развие бизнисот, Косово повторно е последна во ранглистата на земјите од Западен Балкан додека во овој регион на Балканот во најдобра позиција е Република Македонија.

Главната обврска на граѓаните на секоја држава е без разлика на фактот која е неговата улога на дејствување (индивидуална или во организирана група) потребно е да ја изврши својата морална и патриотска обврска во насока на одржлив економски и социјален развој.

Главната улога во оваа насока во рамките на владите на нашите држави ја имаат:

1. Министерството за финансии,
2. Министерството за економија,
3. Министерството за индустрија и трговија,
4. Министерството за земјоделство, шумарство и рурален развој

Нашата Влада е посветена кон создавање на соодветни услови за водење бизнис. Може да се констатира дека вложениот труд го претвори Косово во најуспешен и најдинамичен реформатор меѓу земјите од Централна и Источна Европа.

Главните реформи кои беа имплементирани во текот на 2012 година беа:

а) Заштита на инвеститорите. Во однос на оваа реформа Косово се карактеризира со најголемото покренување во светот. Таа е рангирана во ранглистата на заштитата на инвеститорите помеѓу 76 земји.

б) Дозвола за градба. Втората реформа се однесува на намалување на трошоците за основање на бизнис која го намали времето (за 80%) за регистрација на бизнис и

намалување на административните трошоци за добивање градежна дозвола за деловен објект.¹

ц) Започнување со бизнис. Третата реформа е за отпочнување на бизнис, што вреди да се нагласи дека оваа реформа придонесе Косово да се помести за 44 места погоре во листата.

Денес бизнисите се регистрираат бесплатно и во многу краток временски период и тоа:

- За индивидуалните бизниси регистрацијата обично трае еден ден,
- За средните и големите претпријатија (како што се корпорациите) регистрацијата може да трае и до три дена.

По регистрацијата на бизнисот основачот добива два броја:

1. Број на бизнисот и

2. Фискален број

За да се забрза економскиот развој на Косово, Владата на Косово во јули 2011 година го предвиди "Акциониот план за економска визија на Косово"² за 2011-2014. Со помош на горенаведениот план во Косово се планира да се постигне пораст на економските стапки до 8%, а од вкупниот број на оние кои бараат да се вработат, една десетина од нив.

Овој план има за цел да се постигне:

1. Одржувње на макро – фискалната стабилност ,
2. Подобрување на инвестициската клима и поддршка на приватниот сектор,
3. Развој на инфраструктурата (транспортот, енергетиката и рударството),
4. Ревитализација на земјоделскиот сектор и
5. Развојот на човечкиот капитал

Овој план, ако се има предвид досегашниот период, по завршувањето на две години од планираниот период, можеме да извлечеме заклучок дека од она што е планирано се има реализирано околу 50%. Може да се тврди дека економскиот раст за оваа година не надминува 4%, додека не може истото да го кажеме и за вработувањето.

Една од целите на овој план претставува стратешки пристап кон развојот на земјоделството како основна економска активност која ќе се имплементира со зголемување на буџетот за нејзиното финансирање.

¹ Станува збор за административни трошоци за градежна дозвола, а не за материјалните трошоци за изградба.

² Влада на Косово, Канцеларијата на премиерот "Акциониот план економска визија Косово".

Во овој период се очекува да се зголеми буџетирањето на земјоделската дејност до 3%.

Оваа стратегија за финансирање од страна на консолидираниот буџет на Косово треба да се применува со постојано прилагодување кон барањата на земјоделците со цел тие да ги зголемат своите продуктивни потенцијали, така што тие да не ја сметаат ова дејност како обезбедување на егзистенција за своето семејство, туку и како можност за раководење со "агро-бизнис".

Овој пристап сепак помалку директно ќе го подобри животниот стандард на земјоделците и на индиректен начин ќе го снабдува локалниот пазар со квалитетни производи со што ќе се намалува бројот на невработеност.

Агенцијата за поддршка на малите и средните претпријатија (АПМСП), која работи во рамките на Министерството за трговија и индустрија, внимателно ги следи активностите и развојот на микро, односно малите и средните претпријатија (ММСП), во овој случај Косово има имплементирано голем број на различни истражувања и анкети, врз основа на кои се направија регистрирање, прибирање, класификација и анализа на информациите потребни за да се прикаже правецот и трендот на развојот на ММСП во Република Косово.

Со анализа на широк опсег на информации собрани од анкетите спроведени во бизнис средините во текот на 2001 - 2005, како и со истражувања врз 700 мали и средни претпријатија (во 2007 год.) констатирана е ситуацијата на бизнисите во Косово. АПМСП успеа да изготви анализи и да подготви резултати кои се однесуваат на факторите кои го ограничувале развојот на бизнис трендовите во нашата економија во различни временски периоди, со цел да се олесни развојот на трендовите на овие компании, да се идентификуваат тешкотиите и да се спореди динамиката на нивниот развој.

Сите спроведени истражувања, вклучувајќи ги и тековните истражувања, се наменети за идентификување на проблемите кои бараат постојани решенија преку подготовка на правна и административна инфраструктура кои нудат олеснувања за бизнисите во административната постапка.

Овој труд има за цел преку собирање, структурирање, анализа на податоците собрани од бизнис заедницата на микро, малите и средните претпријатија да се анализира развојот на бизнис трендовите и да се идентификуваат предизвиците, предностите и слабостите на процесот на развојот на бизнисот во Косово, со цел сите тешкотии да се поднесуваат до релевантните институции и други организации кои изразуваат подготвеност за поддршка на економските активности на ММСП во Косово.

Министерството за трговија и индустрија (МТИ), односно АПМСП континуирано спроведуваше вакви анкети со цел да се подготви добра база на податоци која ќе овозможи усогласување на проектите за поддршка на членките на ММСП.

Овој проект започна во декември 2010 година со вкупно собрани 783 анкети. Осврнувајќи се на одговорите добиени директно од бизнисите се воспостави јасна слика за тековната деловна ситуација и нивната визија за нивен понатамошен развој.

Финализирањето на овој труд ќе овозможи соодветно решавање на тешкотиите и проблемите со кои се соочуваат бизнисите, ќе овозможи извлекување на потребните препораки за понатамошните чекори за развојот на бизнисот преку создавање на олеснувања и поддршка за економските активности кои ќе придонесат за економски олеснувања и вработување на идните генерации.

Покрај тоа, истражувањето исто така се обидува да го идентификува влијанието на макроекономската средина, сопственоста, полот, итн.

Теоретска содржина

Овој докторски труд на тема „ **ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ФИНАНСИСКА СТРАТЕГИЈА ЗА МЕНАЦИРАЊЕ СО МАЛИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА**„ од содржински аспект претставува историјат на еволутивниот и развојниот процес на малите и средни претпријатија во процесот на приватизација на претпријатијата во периодот на севкупната транзиција на земјата.

Овој научен и академски труд е одраз на динамичната промена на развојот на малите, средни и големи претпријатија уште од последната четвртина на XX век.

Гореспоменатата проблематика е разгледувана во четири главни поглавја.

Првото поглавје е со наслов: *Ефективноста и ефикасноста во менаџирањето*

Во оваа поглавје се разгледани неколку предуслови кои ги определуваат постигнувањата на економската ефективност и ефикасност на МСП. Тие предуслови се:

- Утврдување на целите и определување на одредени критериуми;
- Дефинирање на улогата на факторот менаџирање и други фактори на детерминирање на економската ефективност и ефикасност;
- Научната методологија за постигнување на економска ефективност и ефикасност;